

PDF hosted at the Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen

The following full text is a publisher's version.

For additional information about this publication click this link.

<http://hdl.handle.net/2066/122516>

Please be advised that this information was generated on 2018-07-07 and may be subject to change.

OD REVOLUČNÍHO ZVRATU ve střední a východní Evropě přibližně před deseti lety jsou na našem kontinentě možné nepředstavitelné věci: v bruselské parlamentní budově mi nedávno jeden mladý praktikant z Prahy představil svého ukrajinského přítele Olega, který právě pracoval pro NATO jako průvodce cizinců. Bavili jsme se anglicky.

Byla to jen epizoda, obsahovala ale vše podstatné. Vždyť západní Evropa byla ještě koncem osmdesátých let pro normálního občana z Východu (včetně obyvatel NDR, jako jsem byl já) *terra incognita* a NATO podle oficiálního stanoviska inkarnací zla. Kromě toho byla Praha hlavním městem nerozdělené Československé republiky a Ukrajina pevnou součástí Sovětského svazu.

V letech 1989–1990 se otřásla v základech nejen tato část Evropy, nýbrž Evropa jako celek. V důsledku toho se však něco stalo i nemožné: vytvoření federálně strukturovaného charakteru států pro celou Evropu.

V současné nerozdělené a otevřené Evropě je neproveditelná vize, kterou měli v této formě Konrad Adenauer a Robert Schuman v padesátých letech pro sjednocenou Evropu. Aby bylo možné dovést vizi k vyššímu stupni, musí se Evropská unie podrobit hlubokému transformačnímu procesu.

Svobodná a nerozdělená Evropa, v níž méně majetní, přestože politicky svobodní občané, představují většinu, se musí proměnit. Je třeba především vzít na vědomí, že Evropská unie ve svém současném pojetí již nemůže sloužit jako model pro celou Evropu.

– JÜRGEN SCHRÖDER –
Otevřený kontinent.
Evropa po pádu železné opony

STŘEDNÍ EVROPA

– 114 –

REVUE PRO STŘEDO-
EVROPSKOU KULTURU A POLITIKU

»

VISEGRÁDSKÁ ČTYŘKA V KONTEXTU ZÁPADNÍHO DISKURZU

«

– BLACKBURN –
– FRANZEN –
– JORDAN –
– KAMSTRA –
– LANGES –
– MURAVCHIK –
– PONTUSO –
– ROSŮLEK –
– SCHRÖDER –
– ŠONKA –

INSTITUT
PRO STŘEDOEVRÓPSKOU
KULTURU A POLITIKU

ROČNÍK 18. ÚNOR 2003

– STŘEDNÍ EVROPA –

STŘEDNÍ EVROPA

– 114 –

» VISEGRÁDSKÁ
ČTYŘKA
V KONTEXTU
ZÁPADNÍHO
DISKURZU «



International
Visegrad Fund

ROČNÍK 18. ÚNOR 2003

INSTITUT
PRO STŘEDOEVROPSKOU
KULTURU A POLITIKU

STŘEDNÍ EVROPA

REVUE PRO STŘEDOEVRÓPSKOU
KULTURU A POLITIKU

ŠÉFREDAKTOR: Rudolf Kučera

REDAKTOR: Luděk Bednář

PŘEDSEDA REDAKČNÍ RADY: Zbyněk Hejda

REDAKČNÍ RADA: Miroslav Balcar, Jiří Červenka, Adam Drda, Josef Forbelský,
Jaroslav Formánek (*Pafřiz*), Alexander Fried, Milan Churaň,
Martin Jakeš, Helmut Kohlenberger (Salzburg), Milan Kubes,
Pavol Lukáč (*Bratislava*), Igor Lukeš (*Boston University*),
Pavlo Robert Magocsi (*Toronto University*),
Gusztáv Molnár (*Budapešť*), Luděk Pachman (*Pasov*),
Petr Placák, Bernd Posselt (*Evropský parlament, Štrasburk*),
Andrej Stankovič †, Karel Štindl, Jerzy Targalski (*Varšava*)

ADMINISTRACE: Jana Jagerová

DESIGN & MACWORK © Luděk Kubík – ester's

TISKNE: Grantis s. r. o. Ústí nad Orlicí

ADRESA REDAKCE: Vyšehradská 2, 128 00 Praha 2,
telefon / fax: +420 224 916 860

E-MAIL: paneuropa@iol.cz

ISSN 0862-691 X

INDEX 47 407

VYDÁVÁ: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku
Vyšehradská 2, 128 00 Praha 2.

Doporučená cena tohoto čísla pro knihkupce je 95 Kč.

Předplatné pro rok 2002 (č. 111–116) činí 402 Kč,

cena jednotlivého výtisku v zahraničí 5 Euro.

Předpatné na rok 2002 30 Euro, pro zámocí 40 Euro, včetně poštovního

© INSTITUT PRO STŘEDOEVRÓPSKOU
KULTURU A POLITIKU (ISE)

IČO 499676

BANKOVNÍ SPOJENÍ: Česká spořitelna,

Vyšehradská 31, 128 00 Praha, číslo účtu 15154379/0800

Zasílání předplatitelům zajišťuje firma SEND Předplatné s. r. o.

Nevyžádané rukopisy se nevracejí.

Publikovaná stanoviska nevyjadřují nutně názor redakce.

VYCHÁZÍ S PODPOROU:

NADACE OPEN SOCIETY FUND PRAHA

A INTERNATIONAL VISEGRAD FUND – www.visegradfund.org



Obsah

[06 | 2002]

– 005 –

Úvodní poznámka

– 006 –

KOMENTÁŘ

Rozšíření EU na východ jako riziko a šance
pro evropskou kvalitu života

– RUDOLF KUČERA –

– 016 –

PRÁVO NA KVALITU ŽIVOTA

Kvalita života na stupnici mezi nárokem,
právem a požehnáním.

Spontánní pokus o systematizaci pojmů

– JAROSLAV ŠONKA –

– 022 –

Kvalita života. Srovnání dvou pohledů

– Pim Fortuyn a Robert Fico

– JELMER KAMSTRA, PŘEMYSL ROSŮLEK –

– 036 –

Klientelismus a korupce v České republice

– JEFFREY M. JORDAN –

– 056 –

Otevřený kontinent. Evropa po pádu železné opony

– JÜRGEN SCHRÖDER –

– 066 –

Jaký smysl má relativismus?

– SIMON BLACKBURN –

– 079 –

Křehkost bytí: úvahy o 11. září

– JAMES F. PONTUSO, STEVEN BELCHER –

– 086 –

PROBLÉMY EVROPY

Křesťanskosociální idea a její význam
pro srůstání Evropy

– HORST LANGES –

– 091 –

Kde ležíš, Evropo?

– JÜRGEN KOCKA –

PROBLÉMY DEMOKRACIE

- 096 - Švýcarský systém soužití jazykových skupin (I. část)
- LADISLAV JOSEF BERAN -

**SOUČASNÉ POHLEDY
NA VYHNÁNÍ**

- 103 - Vyhnanci. Hitlerova poslední oběť
(II., závěrečná část)
- K. ERIK FRANZEN -

TRANSATLANTICKÉ VZTAHY

- 016 - Bushův manifest
- JOSHUA MURAVCHIK -

GLOSÁŘ

- I - Faruk Sen
- II - Roger Scruton
- III - Michal Janata

Dáno do sazby 27. 1. 2003

Úvodní poznámka

PŘIJETÍ ČESKÉ REPUBLIKY do Evropské unie se shodou okolností odehrává v době, kdy je mezinárodní situace velmi napjatá kvůli celosvětovému zápasu s mezinárodním terorismem, aktuálně se snahou především Spojených států a Velké Británie odzbrojit velmi nebezpečný režim Saddáma Husajna. Evropa na tento zápas reaguje rozdílně, její tradiční část, okolo Francie a Německa, se odmítá zapojit, východní část potom podporuje Spojené státy, mimo jiné proto, že v nich vidí jediného garanta své nedávno nabyté svobody. Zanedlouho se mají obě části Evropy sjednotit, jenže, jak to vypadá, nebude to bez vážných problémů. A nejde jen o to, že v nich panuje rozdílný vztah ke Spojeným státům, ale jsou zde i důvody další. Za nejvážnější lze považovat skutečnost, která se projevila již na posledním kodaňském summitu Evropské unie, že totiž stávající přerozdělovací mechanismy v Unii nelze jednoduše přenést na deset nových členů. Unie tento úkol nemůže zvládnout bez poměrně zásadních reforem, k nimž však zatím ještě nepřistoupila, ba dokonce tandem Paříž-Berlín se již dopředu dohodnul, že v oblasti společné zemědělské politiky se změny nebudou zavádět ani po roce 2006, kdy končí stávající rozpočet. Proto se zdá pravděpodobné, že ani po sjednocení Evropy v roce 2004 nenastane nějaký bezkonfliktní vývoj, spíše lze počítat s tím, že konflikty se ještě zmnoží. Najít východisko bude obtížné a úsilí v tomto směru již vyvíjí Konvent o budoucnosti Evropy. Ten by mohl připravit společnou ústavu Unie, která by vytvořila společný právní rámec pro všechny členy. Vedle toho je však také potřeba začít se zásadní diskusí na téma budoucí společné identity Evropy, o tom, co tvoří základy nové sjednocené Evropy, jaký bude její společný hodnotový konsensus, protože Evropa nikdy nebyla a nebude jen společným trhem, jakousi velkou zónou volného obchodu. Je třeba začít diskusí o tom, jaké bude mít hranice, kam až se bude rozšiřovat atd. Jedním z klíčových pojmů nepochybně bude kvalita života v Unii a způsoby, jakými bude třeba tuto kvalitu chránit, bránit a rozvíjet. Nebude-li sjednocená Evropa schopná svou kvalitu života bránit, nic jí nepomůže, že bude největším světovým obchodním činitelem. Ernest Renan kdysi napsal, že bez neustále obnovované společné vůle „každodenního plebiscitu“, není možné udržet žádné větší národní společenství a pro Evropu 21. století to potom platí mnohonásobně více.

- redakce -

KVALITA ŽIVOTA. SROVNÁNÍ DVOU POHLEDŮ – PIM FORTUYN A ROBERT FICO Jelmer Kamstra, Přemysl Rosůlek

ÚVOD

Kvalita života je poněkud amorfni výraz, proto by bylo dobré vytvořit si pracovní definici za pomoci měřitelných kategorií. Za kvalitou života totiž stojí celá řada různorodých faktorů: například způsob, jakým jedinec vnímá psychickou a fyzickou pohodu; dále je spojena s úrovní našeho zdraví a životního stylu. Kromě těchto „subjektivních“ prvků potom hrají významnou roli i „vnější“ faktory, k nimž můžeme například přiřadit stav ovzduší nebo pocit bezpečí. Kvalitu života však ovlivňují i stupeň ekonomického rozvoje, vzdělání, zdraví, finančního a sociálního zabezpečení, ochrany životního prostředí, kultury atd. A kromě toho je také kvalita života závisle proměnnou veličinou. Její obsah totiž vždy závisí na priori-

tách konkrétních společností. Na příklad výsledky průzkumu usku- tečeného v České republice Střediskem empirických výzkumů (STEM) v prosinci 2001, jenž zkoumal, jaké společenské problémy považují Češi za nejdůležitější, odhalily, že pro občany České republiky jsou nejvyšší prioritou kriminalita a osobní bezpečnost (4,48), po nich následují zdravotnictví (4,48), životní úroveň (4,16), duchodové a sociální zabezpečení (4,09). Velký význam v tomto průzkumu Češi přikládali také otázce právního státu - konkrétně privatizaci, soudnictví a korupci ve státní správě. Není bez zajímavosti, že na pětistupňovém indexu ohraničeném póly „velmi důležité“ (5) a „nedůležité“ (0) se umístilo školství (3,96) na desátém a životní prostředí (3,68) dokonce až na třináctém místě.¹⁾

JELMER KAMSTRA – (1979), student magisterského studia oboru *Veřejná administrativa* na Katolické univerzitě v Nijmegen, Nizozemí. V současné době v rámci programu Sokrates-Erasmus na katedře sociologie a politologie Západočeské univerzity v Plzni, kde studuje vliv evropské legislativní úpravy na české vládní instituce a vyučuje předmět *Politika Nizozemí* a analýza komparativní vlády.

PŘEMYSL ROSŮLEK – (1971), odborný asistent na katedře sociologie a politologie Západočeské univerzity v Plzni a externí doktorand na Institutu politologických studií FSV UK v Praze.

Vnímání společenských problémů v České republice, v zemi „mezi Nizozemím a Slovenskem“, se sice může stát podnětem pro volební štáby českých politiků, nikoli však pro kontroverzní osobnosti politického života jak v Nizozemí, tak i na Slovensku. Tento článek potom bude podrobněji zkoumat kvalitu života, jak ji vnímají **Pim Fortuyn** a **Robert Fico**, nezřídka označovaní politickými oponenty a komentátory v tisku za populisty. Nizozemí a Slovensko jsou však země se zcela odlišnou ekonomickou a sociální úrovní, politickou kulturou a náboženskou a urbanistickou strukturou. A v neposlední řadě v těchto zemích žijí lidé, jež mají zcela rozdílnou historickou zkušenost.

Při pohledu na „kvalitu života“ podle Pima Fortuyna a Roberta Fica z politologického hlediska (*policy*) jsme se k ní ve vztahujícím činitelem rozhodli zařadit životní prostředí, zdravotnictví, imigraci (menšiny), sociální stát, vzdělání (*výchova*), korupci, právní stát, mobilitu, bezpečnost a navíc ekonomickou úroveň, již omezujeme na tzv. kupní sílu obyvatelstva.

PIM FORTUYN

Pim Fortuyn studoval v šedesátých letech na Amsterdamské univerzitě sociologii, historii, právo a ekonomii, vystudoval však pouze obor sociologie. Poté začal pracovat na univerzitě v Groningenu jako vědecký pracovník v oboru marxistické sociologie. Fortuyn byl členem nizozemské sociální demokracie (PvdA). Od roku 1986 pracoval na částečný úvazek jako poradce vlády v Haagu ve vládní

organizaci *Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid* (Vědecká rada pro vládní politiku).

V roce 1988 založil vlastní poradenskou firmu *Fortuyn BV* a o rok později přestal vyučovat na univerzitě v Groningenu. V roce 1990 získal statut profesora na Erasmově univerzitě v Rotterdamu, poté, co však Fortuyna kritizovala vědecká rada za neúčast na vědecké činnosti, akademické prostředí v roce 1995 opustil. Fortuyn se mezitím v roce 1994 stal publicistou v týdeníku *Elsevier*. V článkách, které mu vycházely i v jiných periodických, kritizoval vládní politiku, až se nakonec v roce 2001 rozhodl vstoupit do politiky.

Pim Fortuyn byl zavražděn v pondělí 6. května 2002. Byl zastřelen na parkovišti před rozhlasovou stanicí poté, co poskytl rozhovor nizozemskému rozhlasu. Rozhlasový moderátor se jej zeptal, „Co myslíte, jak dlouhý život Vás ještě čeká?“ Pim Fortuyn sebevědomě odpověděl: „Myslím, že se dožiji sedmaosmdesáti let.“ O chvíli později však již nebyl mezi živými. Jeho život skončil ve čtyřiapadesáti letech. Na první pohled by se mohlo zdát, že je zcela absurdní zkoumat kvalitu života z pohledu nežijícího politika. Tak tomu však není. Hlavní kontroverzní názory Pima Fortuyna totiž jak v jeho straně, Seznamu Pima Fortuyna (LPF), tak i v myslích jeho následovníků přezívají. Pim Fortuyn má mnoho stoupenců. Ve skutečnosti se stal první osobností holandské politiky, která za tak krátkou dobu dokázala získat tolik příznivců. Dne 25. listopadu 2001 byl Fortuyn zvolen *lídrem* nové poli-

tické strany *Leefbaar Nederland* („Obyvatelné Holandsko“). Již nedlouho po zvolení Fortuyna do čela strany se však rozhořel spor mezi vedením *Leefbaar Nederland* a Pimem Fortuynem. Fortuyn v rozhovoru pro holandský deník *De Volkskrant* prohlásil, že Holandsko je již přeplněné, že islám je zaostalou kulturou a že by měl být zrušen první článek ústavy (článek proti diskriminaci). Když novináři naznačovali, že nemá od strany mandát, aby takto hovořil, odvětil, že jej to příliš nezajímá. Roztržka vyvrcholila 9. února 2002, kdy Pim Fortuyn stranu opustil, aby během několika týdnů založil vlastní politický subjekt, již zmíněný Seznam Pima Fortuyna. A s touto stranou od začátku kráčet vstříc velkému vítězství. Směle prohlašoval, že se stane ministerským předsedou Nizozemí. V případě, že by dále žil, nebylo by to naprosto nemožné. Pouhých devět dní před volbami však Fortuyn zemřel. Jeho politická strana LPF sice ve volbách dosáhla velkého úspěchu, nestala se však stranou nejsilnější. Povolební koalice složená z LPF, Křesťanských demokratů (CDA) a Liberální strany (VVD) vydržela pouhé tři měsíce. Pád vlády zapříčinily spory v LPF. Jednota ve straně totiž zanikla zároveň se smrtí Pima Fortuyna.

Jaké ideály měl muž, jež často přirovnávali k rakouskému Jörgu Haiderovi a francouzskému Le Penovi? Ještě předtím, než představíme názory Pima Fortuyna jak na kvalitu života, tak i jeho návrhy na zlepšení kvality života v Nizozemí, se však krátce zastavíme u slovenského politika Roberta Fica.

ROBERT FICO

Robert Fico je právníkem a v politice se pohybuje dlouho. Již v osmdesátých letech se stal členem komunistické strany²⁾ a po pádu komunismu byl dlouhá léta členem postkomunistické Strany demokratické levice (SDL). Po parlamentních volbách v roce 1992 vstoupil do slovenského parlamentu a o dva roky později se stal zástupcem Slovenska u Evropského soudu pro lidská práva ve Štrasburku. V letech 1996-1999 vykonával funkci místopředsedy SDL, kterou však opustil, aby založil vlastní politickou stranu SMER. A v ní se obklopil zcela neznámými lidmi. Na základě průzkumů veřejného mínění byl již dlouhé měsíce před volbami všeobecně považován za horkého kandidáta na budoucího předsedu slovenské vlády. Oponenti jej často označovali za kariéristu, populistu a demagoga. A nezřídka byl také považován za nastupující odlišnou verzi autoritativního a charismatického Vladimíra Mečiara. Slovenský politolog Grigorij Mesežnikov však taková zjednodušující srovnání odmítl, když jej pokládal za mladého muže schopného se učit, a navíc s přehledem o dění jak v Evropě, tak i ve světě.³⁾ Slovenský sociolog Vladimír Krivý popsal Roberta Fica jako komunikátora s nulovou obsahovou hodnotou, jenž však disponuje schopnostmi to negativní ve své prezentaci „obrátit“ a vydávat za pozitivní.⁴⁾ Na četná obvinění z populismu reagoval Robert Fico tím, že řekl, že k takovému nálepkování se jeho oponenti obvykle uchylují tehdy,

když jim docházejí konstruktivní argumenty. Podobně jako Pim Fortuyn i Robert Fico prohlásil, že nemá nic společného s rakouským populistou Jörgem Haiderem nebo kontroverzní osobností slovenské politické scény Vladimírem Mečiarem.⁵⁾ Fico s oblibou upozorňoval na to, že „nikdy nebyl zapleten ani do žádné podivné privatizace, ani do účasti na podvodech“.⁶⁾

KVALITA ŽIVOTA

V knize *De puinhopen van acht jaar paars* (Nepořádek způsobený osmi lety vlády purpurové koalice)⁷⁾ podrobil Pim Fortuyn kritice současný stav vlády a představil své názory na to, jak by se vypořádal se záležitostmi, které označil za problémové. Knihu lze považovat za program jeho politické strany. Představení této knihy se neobešlo bez obrovského zájmu médií. V jednom nizozemském časopise⁸⁾ Fortuyn uvedl souhrn nejdůležitějších bodů svého programu. A tento článek by mohl posloužit za vhodnou vstupní bránu k pochopení toho, jakým způsobem Pim Fortuyn vnímal kvalitu života.

Zatímco ke klíčovým předvolebním bodům Pima Fortuyna patřila otázka imigrace, Robert Fico založil svou předvolební kampaň pro parlamentní volby v září 2002 na heslu „ako sa kradlo za Mečiara, tak sa kradne za Dzurindu“. Dzurinda se rozhodl pěstovat svou *image* na heslech o budování právního státu. Pořádek - spravedlnost - stabilita se pro Roberta Fica a jeho politickou stranu SMER staly základními záležitostmi, soudě aspoň podle *Programových dokumentů*. Za jednu ze zá-

kladných priorit ohledně působení v nové vládě Slovenska si Fico stanovil nutnost potírat zločin, korupci a posílit slovenské soudnictví.

SMER dále propaguje vytvoření sociálního státu s vazbami na tržní ekonomiku, což znamená sociální zabezpečení, sociální pojištění, základní příjem, péči o zdraví, zabezpečení v nezaměstnanosti, odpovídající bydlení a vzdělání.

IMIGRACE, MENŠINY

Již titul *Šestnáct milionů Holanďanů stačí* rozhovoru, který Pim Fortuyn poskytl deníku *De Volkskrant*, naznačuje, že Fortuyn považoval za prioritu zabránit tomu, aby se země stala pro uprchlíky bezpečným místem. Fortuyn tvrdil, že by se stabilní prostředí mělo vytvořit v místech, odkud pocházejí. Uprchlíci by tak při krizích neměli opustit region, v němž dosud žili. Mělo by o ně být postaráno tam. Politika Nizozemí by v této souvislosti měla být vyjádřena poskytnutím velkých finančních prostředků přímo UNHCR. Následkem nové politiky by se jedinými uprchlíky, kteří by byli v zemi vítáni, stali běženci z jistého daného regionu, což podle Pima Fortuyna v případě Nizozemí znamená přijímat uprchlíky pouze ze sousedních zemí, jako jsou Německo, Belgie, Anglie, Dánsko nebo Švédsko, například v případě humanitární katastrofy.

Maximální počet uprchlíků v Nizozemí za rok by měl být snížen ze čtyřiceti tisíc na deset tisíc. Zamítnutí žadatelé o azyl by měli být drženi ve vazbě, dokud by nepustili zemi, aby se tak nemohli

stát nelegálními obyvateli země. A ke změně musí také dojít, co se týká politiky opětovného slučování rodin. Platit by měla pouze pro manžele a jejich děti. Kromě omezení legálního přistěhovalectví by však také bylo třeba věnovat patřičnou pozornost ilegální imigraci. Podle Pima Fortuyna by bylo možné tento problém vyřešit vypovězením *Schengenských dohod*, obnovením hraničních kontrol a důslednou kontrolou každého kontejneru na letišti v Schipholu.

Kromě omezení počtu přistěhovačů chtěl Pim Fortuyn vyvinout větší úsilí ohledně integrace do společnosti těch emigrantů, kteří se již stali součástí holandské společnosti. Jeho mottem v tomto ohledu bylo: „*Kdo žije v Nizozemí, musí se přizpůsobit holandským hodnotám.*“ Jedním z hlavních nutných požadavků potom je mluvit holandsky, při čemž tohoto kritéria by bylo také možné dosáhnout na základě politiky poskytování podpory v nezaměstnanosti pouze těm lidem, kteří jsou schopni holandsky mluvit. Politiku integrace do společnosti je třeba uskutečňovat za pomoci sankcí.

Pim Fortuyn považoval za obrovský problém islám. Popisoval ho jako „*zaostalou kulturu*“ a tvrdil, že modernita a islám nemohou existovat společně. A tak, je-li v Evropě modernita vládnoucím jevem, vyznačují islámu, kteří přicházejí do Evropy, by se měli této modernitě přizpůsobit. Bez ohledu na kontroverzní výroky ohledně otázky imigrace a islámu Pim Fortuyn vždy rád zdůrazňoval, že není rasista.

Robert Fico se také stal dostatečně známým kvůli výrokům na adresu romské populace na Slovensku, jejíž část jednou označil za skupinu, „*která nechce nic dělat*“, ⁹⁾ jen čekat na sociální dávky a rodinné přídatky. Podle Roberta Fica tito lidé zjistili, že život s mnoha dětmi poskytuje mnoho ekonomických výhod. A to vzhledem k tomu, že sociální systém je nastaven tak, že romští rodiče s deseti až dvanácti dětmi vůbec nemusejí pracovat. „*Navštívil jsem fabriku, kde mi jeden pracující řekl, že by tuze rád měl ještě třetí dítě, jeho rodina si to ale již nemůže dovolit. A to má být spravedlivé?*“ ¹⁰⁾

Fico navrhl změny v sociálním systému. Rodinné přídatky by nově mohly získat pouze rodiny nanejvýše v případě třetího dítěte. Na dotaz novinářů deníku *Sme*, zda Fico svými výroky nevyvolává negativní emoce mezi lidmi, například vůči Romům, Fico odpověděl: „*Kradnú zemiaky? Kradnú. Čo je na tom populistické?*“ ¹¹⁾

Nepopíratelným faktem je, že úrodu slovenských zemědělců ohrožují Romové již dlouhá léta. A týká se to především těch, kteří „vypadli“ ze sociální sítě. Robert Fico inicioval novelizaci farmářského zákona tak, aby si rolníci sami mohli chránit úrodu, a to za použití stejných prostředků, jakými by si chránili vlastní život. ¹²⁾

SMER má koneckonců v programovém prohlášení větu, že „*nemůže zavírat oči ani nad kriminalitou Romů*“, kterou navrhl statisticky sledovat. Při čemž SMER také považuje za alarmující podíl romské mládeže na trestné činnosti, když

pouze na základě zjištění kvalitních údajů o kriminalitě Romů lze podle Fica a SMERu tento citlivý problém racionálně řešit. SMER by chtěl iniciovat programy, které by postupně napomohly zvýšení sociálního, zdravotního a společenského uvědomění romské populace.

Robert Fico se však svými kontroverzními výroky neomezil pouze na romskou populaci. Před volbami do nově utvořených krajských zastupitelstev prohlásil, že by nebylo dobré, kdyby Maďari ovládli Nitranský kraj, neboť právě tam se nacházejí jak strategické suroviny země, tak i centrum slovenské jaderné energetiky. Fico také odmítl veškeré úsilí maďarské menšiny na Slovensku o územní autonomii, když prohlásil, že Slovensko již nyní poskytuje maďarské menšině lidská práva na úrovni přesahující požadované standardy. Fico se také nechal slyšet, že si nepřeje vytvoření maďarské univerzity na Slovensku. Poté, co by totiž Maďari kromě základního i středního vzdělání získali na Slovensku také možnost univerzitního vzdělání v rodném jazyce, by podle Fica hrozilo, že by se v zemi vytvořila kategorie lidí žijících výhradně v maďarském prostředí.

Po parlamentních volbách 2002 se Fico také vložil do diskuse, zda by místo předsedy parlamentu mohl zaujmout *lídr* maďarského politického subjektu na Slovensku, SMK, Béla Bugár. Fico uvedl, že by to pokládal za „*netypické řešení*“. ¹³⁾

ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ

Otázka životního prostředí netvoří prioritu politického programu **Pima Fortuyna**. V knize se

touto oblastí vůbec nezabývá. V článku vydaném v časopise *Newsweek International* ¹⁴⁾ stojí, že Fortuyn velmi pohrdá hnutím zelených. Napsal, že „*je na čase, abychom přestali bědovat nad přírodou a životním prostředím*“. Pim Fortuyn prosazoval především holandské firmy, a životní prostředí tak vnímal jako překážku bránící jejich konkurenceschopnosti.

Ani pro **Roberta Fica** neředí životní prostředí hlavní prioritu. Nicméně, aspoň ve svém předvolebním programu strana SMER zelenou politiku zcela neopomíjí, neboť prohlašuje, že se hlásí ke všem „*environmentálním opatřením spojeným s trvale udržitelným rozvojem a kvalitou života na Slovensku*“. SMER pokládá vodu za strategickou surovinu Slovenska a chce „*zkvalitnit energetický potenciál tekoucích vod*“ jakož i „*lepší propagaci pitných minerálních a stolních vod*“.

ZDRAVOTNICTVÍ

Otázka zdravotnictví je v Nizozemí „žhavým tématem“. Existuje řada problémů, které purpurová koalice nebyla s to vyřešit navzdory tomu, že do sektoru plynu obrovské sumy peněz. Hlavním problémem zůstává otázka velkého seznamu čekatelů. Někteří pacienti totiž musejí na lékařský zákrok čekat více než rok. A snižování počtu personálu potom představuje další problém. Výsledkem čehož jsou velké tlaky na lékaře i na zdravotní sestry. Tento stav je také koneckonců vysvětlením skutečnosti, že velký počet osob zaměstnaných ve zdravotnictví dožívá nemocenskou podporu.

Pim Fortuyn často verbálně útočil na politiku purpurové koalice kvůli jejich neschopnosti řešit problémy ve zdravotnictví. Navrhoval, aby na dva roky došlo ke zmrazení peněz vkládaných do tohoto sektoru. V tomto období by zdravotnictví mělo zvýšit produktivitu a snížit administrativní náklady, počet lidí v byrokratickém aparátu a nadbytečný management. Při čemž místo byrokracie by měly nastoupit soukromá iniciativa a podnikatelský duch. Tvrdil, že musí nastat změna v administrativním systému v tom smyslu, že by poskytovatel zdravotní péče neustále věděl, zda je pojištění pacienta dostatečné. Pokud by tomu tak nebylo, pacient by musel zaplatit. A navíc by pacient měl platit velkou sumu peněz za návštěvu lékaře. Posledním bodem jeho programu bylo zahájení výzkumu v oblasti medicínské spotřeby, neboť je zapotřebí zjistit, zda není využívání zdravotnických služeb mnohem vyšší v městských čtvrtích, jež obývají Turci a Marokánci. Fortuyn prohlašoval, že využívání zdravotnických služeb je v těchto čtvrtích čtyřikrát vyšší než ve čtvrtích „normálních“.

Enormní zadluženost zdravotnických zařízení a zároveň vysoké pracovní nasazení zdravotnického personálu kritizoval i **Robert Fico** a SMER na Slovensku. Hlavní důraz přitom kladli na oddlužení zdravotnictví, příslib adekvátních odměn zaměstnancům ve zdravotnictví a zavedení pořádku do kategorizace léků, v čemž „*panuje korupce a klientelismus*“. Překážkou vyšší kvality zdra-

votnictví je také korupce na úrovni lékaře - pacient, kterou chce SMER vykořenit již avizovaným „*důstojným ohodnocením práce lékařů*“. SMER v průběhu předvolební kampaně představil kroky, které by vedly ke snížení nákladů a zároveň ke zvýšení kvality poskytované péče. V rámci programu *Sto rozhodnutí za sto dní* chtěl SMER po volbách kromě již zmiňovaných inovací v kategorizaci léků zrušit příplatky za léky pro důchodce, racionalizovat personální systém a zvýšit kvalitu poskytované péče, čemuž by také mělo napomoci odstátnění malých regionálních nemocnic.

SOCIÁLNÍ STÁT

Nizozemí je státem, jenž je proslulý dlouhou tradicí sociálního (*welfare*) státu. Všeobecný systém sociálního zákonodárství byl zaveden po druhé světové válce. Při čemž sociální systém byl velmi štědrý obzvláště koncem let šedesátých a v letech sedmdesátých. Ropná krize a následná ekonomická recese však zachování nastavené úrovně sociálních výdajů znemožnilo. Hlavní škrtky tak byly provedeny v osmdesátých letech, výsledkem čehož bylo zdravější sociální prostředí. Navzdory všem těmto snahám však v systému sociálního zákonodárství stále existují značné problémy. Tím nejnaléhavějším je zákon o pracovní neschopnosti (WAO - *Wet op Arbeidsongeschiktheid*). Mnoho nemocných a handicapovaných lidí totiž dostává peníze, aniž by pracovali, což však pro holandskou společnost představuje velkou ekonomickou zátěž.

Podle **Pima Fortuyna** by tyto platby měly být poskytovány pouze těm lidem, kteří jsou postiženi objektivně lékařsky zjištěnou chorobou, která se vztahuje k průběhu jejich zaměstnání. V případě, že to nebude možné prokázat, získá postižený pouze podporu v nezaměstnanosti. A pokud by se to lidem nelíbilo, měli by se lépe pojit v soukromém sektoru. Ke snížení objemu podpor v nezaměstnanosti by bylo třeba zabránit tomu, aby za práci lidé získávali méně peněz, než kolik činí podpora v nezaměstnanosti. A ohledně toho bude nutné přistoupit ke škrtům ve státních příspěvcích určených na zlepšení ekonomického postavení osob (například příspěvek na pronájem domu). Navíc by měla existovat přísnější politika vůči lidem, kteří odmítnou pracovat, když by měli být sankcionováni tím, že by dostali méně finančních prostředků. A konečně, Pim Fortuyn také pamatoval na podvody se státními příspěvky a s penězi určenými na podporu v nezaměstnanosti. Za trestnou činnost tohoto druhu navrhoval přísnější tresty.

Robert Fico a SMER se hlásí k principům rozvoje tržního hospodářství, sociální solidarity a plurality vlastnictví, při čemž hlavní prioritou je „*akcelerace výstavby bytů*“. Obyvatelé Slovenska mají údajně disponovat nejmenším počtem bytů (tři sta sedm bytů na tisíc obyvatel) ve srovnání s ostatními zeměmi západní a střední Evropy, kde je průměr okolo čtyři sta šedesáti bytů na tisíc obyvatel. A Robert Fico také

zaměřuje pozornost na programy týkající se rozvoje krizových regionů. Vysokou nezaměstnanost označil SMER za pravděpodobně nejzávažnější sociálně-ekonomický problém Slovenska, při čemž za alarmující považuje Fico strukturu nezaměstnanosti, neboť podíl dlouhodobě nezaměstnaných činí 50 %. SMER tvrdí, že až sto šedesát tisíc evidovaných nezaměstnaných pracuje ilegálně. SMER chce iniciovat zavedení povinnosti odpracovat stanovený počet hodin veřejně-prospěšných prací, což by mělo být podmínkou pro získání finančních podpor v nezaměstnanosti a sociálních dávek. SMER chce také postihovat zaměstnavatele, kteří ilegálně zaměstnávají nezaměstnané evidované na úřadech práce, a tudíž pobírající podporu nebo sociální dávky. Dalším motivačním stimulem vedoucím k zařazení nezaměstnaných je podle Fica podpora malého a středního podnikání.

BEZPEČNOST

Politici v Nizozemí, když mají na mysli bezpečnost, rádi hovoří o tom, že chtějí vidět „*více modré v ulicích*“. Tím chtějí říct, že by mělo být více takových policistů, kteří hlídají na ulicích, a že poté se lidé budou cítit bezpečněji. V průběhu devadesátých let 20. století totiž u lidí narostl pocit nejistoty. Není zcela jisté, zda se v tomto období Nizozemí stalo méně bezpečnou zemí, přinejmenším to však tak lidé vnímají. Jednou z příčin rostoucí nejistoty ve společnosti je pravděpodobně také

fakt, že média věnují zvýšenou pozornost „bezcitným násilným činům“ - tomu, když v různých místech země dojde k bezdůvodnému zabití lidí. A věnování se těmto činům skutečně přispělo k diskusi o bezpečnosti a policii.

Za účelem uspokojivého vyřešení problému v podobě malého počtu policistů v ulicích **Pim Fortuyn** navrhol, aby se radikálně snížil byrokratický aparát policie. Role policistů nemůže spočívat v registrování kriminality za stolem, ale v chytání zločinců v ulicích. Policisté pracující na ulicích by se měli stát pilířem policie, a to vzhledem k tomu, že nabyli velkých zkušeností, jichž však policie dostatečně nevyužívá. A práce policejních sborů se musí stát efektivnější. K tomu, aby se jim podařilo snížit kriminalitu, se musejí policisté inteligentněji chovat a naučit se jednání kriminálních živlů předvídat. Aby se však dařilo dostávat více lidí za mříže, je zapotřebí, aby obžaloba získala více prostředků potřebných ke zkvalitnění právních stránek obžaloby. Fortuyn tvrdil, že - zejména ve finančních záležitostech - zůstává velkým problémem právě skutečnost, že obžaloba není téměř nikdy s to dotáhnout kauzy do vítězného konce. A že proti kriminalitě lze bojovat také tím, že místní policejní organizace budou tlačeny k větší efektivitě. Čemuž by mělo napomoci posuzování policistů podle počtu vyřešených kriminálních případů.

Na jedné tiskové konferenci zaútočil **Robert Fico** na vládu Mikuláše Dzurindy kvůli tomu, že se jí kromě snížení nezaměstnanosti,

zvýšení mezd a vymahatelnosti práva nepodařilo splnit ani další z vládních priorit: boj se zločinností. Fico kritizoval vládu za to, že s kriminalitou bojuje pouze formálně.

Podle Fica v posledních letech nedošlo k žádným změnám, pokud jde o strukturu kriminální činnosti. Fico také kritizoval hodnocení policistů podle procentuální objasnenosti. „*Prvorádým kritériem hodnocení musí být celková bezpečnostní situace a hodnocení veřejnosti, zda se cítí bezpečně a do jaké míry důvěřuje policii.*“ Fico prohlásil, že opět předloží návrh zákona týkajícího se ochranného dohledu. Zákon by měl umožňovat kontrolu recidivistů a mladistvých pachatelů po propuštění z výkonu trestu. Fico prohlásil, že se po Slovensku pohybuje tisíc šest set právoplatně odsouzených pachatelů a že sedesát z nich si má odsedět tresty v nejtěžší, třetí nápravně-výchovné skupině.¹⁵⁾

Růst zločinnosti a její brutalitu považuje Robert Fico a SMER „za jeden z nejzávažnějších společenských fenoménů“. Fico navrhuje politiku založenou na spojení prevence a represe, jíž by mělo dojít k zabránění praní špinavých peněz, posílení boje s korupcí a ke zkvalitnění ochrany svědků. Fico také prohlásil, že se pokusí prodloužit lhůtu týkající se předběžného policejního zadržení ze čtyřadvaceti na osmačtyřicet hodin.

VZDĚLÁNÍ

V oblasti vzdělání jsou v Nizozemí problémy podobné těm, jež se vyskytují v sektoru zdravot-

nictví. Stavby učitelů se snižují, a to obzvláště na základních a středních školách, když vzhledem k nízkým mzdám a vysokému pracovnímu zatížení nepatří povolání učitele k populárnímu zaměstnání. V mnoha případech potom dochází k dlouhodobým onemocněním, která jen opět zvyšují pracovní zatížení ostatních učitelů. V této záležitosti se školství pohybuje v začarovaném kruhu. Dalším negativním důsledkem snižování stavů učitelů je vytváření větších tříd, což má negativní dopad na kvalitu vzdělání. Cílem purpurové koalice sice bylo dosáhnout snížení počtu tříd s velkým množstvím žáků, vláda však nikdy nedokázala tento slib splnit.

Pim Fortuyn také podporoval pokračování a vznik menších tříd, aby se tak zachovala kvalita vzdělání. Školy by neměly mít více než šest set žáků, přičemž školy základního vzdělání by jich dokonce měly mít ještě menší počet. Řízení škol se nesmí ocitat v rukou manažerů, kteří nepatří ke kvalifikovaným učitelům. Z obdobného charakteru problémů jak ve školství, tak i ve zdravotnictví potom také plynulo, jakým způsobem by se tyto problémy měly řešit. I v sektoru vzdělání by měly být všechny výdaje na dva roky zmrazeny. Přičemž v tomto období musí nastat restrukturalizace školství a až po jejím uskutečnění by se rozhodlo, zda tento sektor potřebuje více peněz. Stimulem k dosažení lepších výsledků ve školách by měl případně být finanční postih pro ty školy, které, když učitelé onemocní, posílají domů celé třídy. Také ve

školství musí dojít k zeštíhlení byrokratického aparátu, speciálně potom v oblasti středních škol. A snižování stavů byrokratického aparátu by se nemělo vyhnout ani ministerstvu školství.

Vzdělání označil **Ficův SMER** pro nejbližší roky za hlavní vládní prioritu. „*SMER považuje podporu vzdělanosti za jednu z nejvýhodnějších investic státu.*“ Jedním z cílů SMERu je „*vrátit učitelům stavu důstojnosti a významné postavení ve společnosti*“ a také snížení podílu „*nekvalifikovaných učitelů, zejména v oblasti základních škol*“. A na vysokých školách chce potom SMER „*zastavit jejich diverzifikaci a zvyšování již nyní neúměrného počtu studijních oborů*“. Robert Fico sice vysoce oceňuje vzdělanostní úroveň obyvatel Slovenska, údajně ji však znehodnocuje nízká technologická vybavenost škol a nevalná úroveň managementu.

V jednom z poskytnutých rozhovorů Robert Fico prohlásil, že stát je v rozkladu také proto, že v nejrůznějších státních sektorech bují velká korupce. Podle Fica vláda dostala zemi, pokud jde o korupci, na úroveň Senegalu.¹⁶⁾ Robert Fico také speciálně kritizoval korupci ve zdravotnictví a na vysokých školách.¹⁷⁾

Ficův SMER prohlásil, že vzdělanost, vědu a kulturu pokládá za jeden z nejvýznamnějších zdrojů síly, vědomí a identity národa a státu, že kultivace lidského potenciálu lze dosáhnout na základě investic z dlouhodobého hlediska a že zvýšení kvality vzdělání SMER provede zavedením moderních technologií do vzdělá-

vacího procesu. Při čemž SMER také slíbil, že vytvoří podmínky pro vznik strategických výzkumných center a mobilních, flexibilních menších vědecko-výzkumných pracovišť.

MOBILITA

Nizozemí je malou a poměrně rušnou zemí, a to obzvláště v její západní části, kde leží Amsterdam, Haag, Rotterdam a četná další města. Hustota obyvatel je v této oblasti vysoká, což vede k nemalým problémům, co se týká mobility obyvatelstva. Pohled na každým rokem čím dále tím více ucpané dálnice se v Nizozemí stal součástí každodenní reality. Alternativní veřejná doprava, což platí především o holandských železnicích, se v poslední době ocitla ve vážné krizi. Vláda sice sledovala politiku vedoucí k podpoře veřejné dopravy, ve skutečnosti se však ceny za dopravu zvýšily, při čemž zároveň s tím se zhoršila kvalita služeb. Tyto problémy především zapříčinila privatizace nizozemských železnic uskutečněná v nedávné době. V případě železniční dopravy chtěl **Pim Fortuyn** zrušit vlakové jízdní řády s tím, že na každé železnici by měl existovat dopravní prostředek, jenž by byl každých deset minut schopen provozu. Mělo by se přestat s privatizací, neboť ten, kdo nakonec bude muset zaplatit účet, bude zákazník. A Fortuyn nabízel za další vhodnou strategii proti dopravním kolapsům účelné propojování urbanistických a komerčních zón, což mělo být preventivní opatření k vyvarování se zbytečného dopravního zatížení. V této sou-

vislosti Pim Fortuyn navrhoval, aby se vytvořily kanceláře, v nichž by se pracovalo, přímo v domovech, což by mělo být lepší řešení než budování další silniční sítě.

Robert Fico slibuje rozvoj infrastruktury krajiny, zejména dálnic, železničních koridorů, letecké a vodní dopravy. Ambiciózní plán v podobě dokončení výstavby kompletní dálniční sítě na Slovensku hodlá Fico podle slibů v programu uskutečnit do konce roku 2014. Do vybudování zbývajících tři sta třiapadesáti kilometrů dálnic má také patřit dálniční spojení mezi Bratislavou a východním Slovenskem do roku 2012 a do roku 2007 spojení s Polskem přes Kysuce. SMER se také v programu hlásí k modernizaci slovenských železnic, aby dosáhly evropské úrovně, a k vytvoření podmínek pro pravidelné letecké spojení Slovenska s Evropou.

ZÁVĚR

Všeobecný přehled myšlenek **Pima Fortuyna** vytváří obraz muže, jenž holandskou politiku obrátil naruby. Tento *showman* na radikální pravici, jak jej označil reportér listu *The Guardian*, byl s to v krátké době získat mnoho příznivců. Jedna z hlavních příčin jeho úspěchu spočívala v umění oslovit veřejnost líbivě znějícími návrhy. Fortuyn dokázal obsáhnout celý soubor problémů a předkládat jednoduchá a logicky znějící řešení. Tato jeho silná stránka však byla zároveň i jeho slabinou. Řešení, která navrhoval, totiž nebyla příliš důkladně promyšlená. A tak proti nim lze vznést mnoho námitek

a velké množství otázek zůstává nezodpovězených, například, jakým způsobem by bylo možné uskutečnit všechny návrhy v praxi. I přes to všechno však pro něj hlasoval značný počet lidí, čehož pravděpodobnou příčinou také bylo, že nepatřil k politickému establishmentu. A také, že si lidé přáli změnu. Již nikdy se však nedozvíme, zda by byl Pim Fortuyn schopen jím navrhované změny týkající se zvýšení kvality života v Nizozemí uskutečnit. Jisté však je, že jeho politická strana LPF toho schopna nebude, neboť je vnitřně roztržštěná a otřásají jí vnitřní boje.

Robert Fico je ambiciózní politik, jenž také v předvolební kampani navrhoval přímočará řešení. A podobně jako Pim Fortuyn i on se pokoušel získat voliče napříč celým politickým spektrem, když jak levicovou, tak pravicovou politiku prohlašoval za zastaralou. Naopak se s oblibou hlásil k programu třetí cesty Tony Blaira a Gerharda Schrödera. A na slovenské předvolební scéně v tomto duchu také rozvinul negativní kampaň, když voliče masíroval ve stylu „*ani Mečiar, ani Dzurinda, třetí SMER, je správnou volbou*“. Místo zářného úspěchu a zisku křesla premiéra však Robert Fico a SMER k velkému překvapení skončili v opozici. A s ohledem na totální propad ostatních levicových stran na Slovensku a na hrozbu krize identity je Robert Fica nucen zaujmout místo na levici.

Politické strany LPF a SMER spojuje, že jde (v případě LPF šlo) o strany jednoho muže. LPF tvořil Pim Fortuyn a SMER je synony-

mum pro Roberta Fica. Populismus a jednoduchá řešení jsou vlastní jak Ficovi, tak i Fortuynovi. Jen stěží lze jednoznačně říct, zda jsou „pravicoví“ či „levicoví“. Fortuynova rétorika byla radikálně pravicová, když vystupovala proti přistěhovalectví, jeho oblíbené téma „*dopravní kolaps*“ lze však jen ztěží někam ideologicky zařadit. Ficova protimaďarská a protiromská rétorika je znakem příbuznosti s Fortuynovým pravicově-populistickým jazykem vystupujícím proti imigraci. Například v sociální oblasti však Fico zůstává zřetelně na levici. Oba spojuje odpor vůči tradičně požímanému stranicství a také tažení proti přebujelému byrokratickému aparátu. Stručný přehled několika vybraných oblastí, jež lze zahrnout pod kvalitu života, však naznačuje, jak velké rozdíly mezi Slovenskem a Nizozemím existují. Fico má za prioritu rychlou výstavbu dálnic, zatímco Fortuyn sbíral hlasy voličů na základě již zmiňovaného poukazování na neschopnost politiků řešit dopravní kolaps na dálnicích. Budování právního státu a boj proti korupci jsou téma, jichž si Fortuyn vůbec nevšímal, pro Ficův SMER však tyto kategorie představovaly důležitou součást předvolební kampaně. Pim Fortuyn zpochybňoval některé funkce Evropské unie, například *Schengenské dohody*, a kritizoval výši nizozemských příspěvků do rozpočtu EU, podnět k vystoupení Nizozemí z EU či k opětovnému zavedení guldenu však nikdy nepodal. Robert Fico se v předvolební kampani stavěl do role ochránce Slováků, co se týká „levného výprodeje“ slo-

venského majetku do zahraničí, a Unii hrozil opětovným otevřením některých již předběžně uzavřených kapitol. Hájl především národní zájmy v oblasti energetiky. Na druhé straně se však netažil tím, že očekávaný vstup Slovenska do EU spojuje se zlepšením kvality života obyvatel. Při čemž nízkou životní úroveň obyvatel Slovenska ve srovnání s ostatními středoevropskými zeměmi a s EU Fico přisuzuje špatné politice vlády Mikuláše Dzurindy.

Na závěr nezbyvá, než se pozastavit u situace v LPF a SMERu, jež nastala po parlamentních volbách roku 2002. Zatímco LPF po smrti Pima Fortuyna zaznamenal prudký pokles popularity a hrozí mu krize, rozkol a snad i rozpad, Robert Fico a SMER v parlamentní opozici představují - vedle slo-

venských komunistů a autoritativní HZDS Vladimíra Mečiara - „demokratičtější“ alternativu vůči pravicové vládě, které se nakonec podařilo sestavit koalici, aniž by k ní potřebovala levici. S ohledem na tuto skutečnost by proto vůbec nepřekvapovalo, kdyby předvolební ideály Roberta Fica dnes doznaly určitých úprav, pokud se Ficův SMER bude chtít profilovat jako moderní levicová strana.

„Revoluční“ myšlenky Pima Fortuyna se jeho stranickým následovníkům pravděpodobně uskutečnit nepodaří, když jim to znemožní vážná krize v LPF. Nelze však ještě přesně odhadnout, jaký vliv budou mít jeho názory - a také jeho rychlý vzestup a ještě rychlejší smrt - na holandskou politickou scénu, v níž způsobil skutečné zemětřesení.

- POZNÁMKY -

- 1) *Hospodářské noviny (HN)*, 8. 1. 2002.
- 2) *MF Dnes*, 9. 5. 2001.
- 3) *HN*, 3. 9. 2000.
- 4) *HN*, 18. 12. 2001.
- 5) *SME*, 27. 2. 2001.
- 6) *MF Dnes*, 9. 5. 2001.
- 7) Vládní koalice Wima Koka vytvořená ze sociálně demokratické strany (PvdA) a dvou stran liberálních (VVD, D66).
- 8) *Elsevier*, 16. 3. 2002, č. 11.
- 9) *MF Dnes*, 9. 5. 2001.
- 10) *Rzeczpospolita*, 18. 9. 2002.
- 11) *SME*, 7. 8. 2001.
- 12) *Národní obroda*, 31. 7. 2000.
- 13) *TASR*, 24. 9. 2002.
- 14) 20. 5. 2002.
- 15) *SME*, 4. 1. 2002.
- 16) *SME*, 9. 5. 2002.
- 17) *SME*, 7. 8. 2001.

- DALŠÍ POUŽITÉ ZDROJE -

- P. Fortuyn, „Het programma van Pim Fortuyn“, *Elsevier*, č. 11, 16. 3. 2002;
 J. Hooper, „The Twisty Politics of a Far Right Showman“, *The Guardian*, 7. 5. 2002;
 S. McGuire, „Sudden Death“, *Newsweek international*, 20. 5. 2002;
 Národní obroda, archiv on-line, 1999-2002;
 Poorthuis, F. & H. Wansink, „De Islam is een achterlijk cultuur“, De Volkskrant internetsite: <http://cgi.volksrant.nl/cgi-bin/printversie.nl.pl>;
 R. du Pré & B. Wagendorp, „Net als Kennedy“, De Volkskrant internetsite: <http://cgi.volksrant.nl/cgi-bin/printversie.nl.pl>;
SME, archiv on-line, 1999-2002;
 Volební program SMERu: <http://www.strana-smer.sk/program>;